

Vilijam S. Barouz

MEĐUNARODNA ZONA

Mijazma sumnjičavosti i snobizma lebdi iznad Evropske četvrti u Tangeru. Svi gledaju koliko šta na vama košta, procenjuju vas kao robu u smislu trenutne praktične vrednosti, ili one koja je pitanje prestiža. Bulevar Paster je tangerska Peta avenija. Trgovci su uglavnom neljubazni osim ako ne kupite nešto odmah. Na pitanja o kupovini odgovaraju hladno i mrzovoljno.

Prve noći u tom gradu otišao sam u popularan bar, jedno od retkih mesta koje i dalje dobro radi u trenutnoj krizi: prigušeno svetlo, lepo odeveni androgini gosti, nalik mnogim barovima na Aper ist sajdu u Njujorku.

Započeo sam razgovor s čovekom zdesna. Nosio je jedan od onih smeđih sakoa od kostreti, jeftinu kreaciju iz ultramoderne radnje na Aveniji Vort. Očigledno je vrhunac elegancije da se pojavite u sakou od dvanaest dolara, zakićeni bižuterijom – slučajno sam znao odakle je sako i koliko košta jer sam imao jedan takav u koferu. (Nekoliko dana kasnije, poklonio sam ga mladom čistaču cipela.)

Čovekovo lice bilo je sivo, podbulo, ukalupljeno u gorko nezadovoljstvo. Takav izraz se češće viđa na ženama, a ako žena sedi tamo dovoljno dugo s tim dubokim nezadovoljstvom i gorčinom na licu, kraj nje se naprosto stvori kadilak. Kraj muškarca bi se materijalizovao jaguar. Kad razmislim, video sam već jaguara parkiranog ispred bara.

Čovek mi je odgovarao na pitanja obazrivim, kratkim rečenicama, pažljivo potirući svaku notu topline ili prijateljstva.

„Jeste li došli ovamo direktno iz Sjedinjenih Država?“, bio sam uporan.

„Ne. Iz Brazila.“

Otkravljuje se, pomislio sam. Očekivao sam da su potrebne dve rečenice kako bi se izvuklo toliko informacija.

„I? Kako ste došli?“

„Jahtom, *naravno*.“

Imao sam osećaj da će sve posle toga biti antiklimaks, pa sam odustao od klimave namere da mu držim pažnju.

Evropska četvrt u Tangeru sadrži iznenađujuće veliki broj prvoklasnih francuskih i drugih internacionalnih restorana, u kojima se služi izvrsna hrana po vrlo razumnim cenama. Uzmimo za primer jelovnik iz „Alhambre“, jednog od najboljih francuskih restorana: puževi *à la Bourgogne*, polovina jarebice s graškom i krompirom, smrznuti čokoladni mus, izbor francuskih sireva i voće. Cena: jedan dolar. Takav jelovnik i takve cene mogu se pronaći u još deset-dvanaest restorana.

Dok silazimo nizbrdo iz Evropske četvrti, stižemo, neumoljivim procesom usisavanja, u Soko Čiko – Mali bazar – koji više nije bazar, već naprosto popločani pravougao-nik otprilike dužine jednog bloka, omeđen s obe strane radnjama i kafeima. Kafe „Central“, koji zbog lokacije pruža najbolji pogled na većinu prolaznika kroz Soko, jeste zvanično mesto okupljanja društva iz Soko Čika. Automobili su zabranjeni u Sokou između

osam ujutro i ponoći. Grupe ljudi bez dovoljno novca da naruče kafu često stoje satima u Sokou i razgovaraju. Tokom dana mogu sedeti ispred kafea bez naručenog pića, ali od pet po podne do osam uveče, moraju prepustiti mesta gostima s novcem, osim ukoliko ne zapodenu razgovor s platišama.

Soko Čiko je sastajalište, nervno čvorište, centrala Tangera. Praktično svi u gradu pojavljuju se tu bar jednom dnevno. Mnogi stanovnici Tangera provode većinu vremena u Sokou. Na sve strane mogu se videti ljudi koje su tu dovele beznadežne, bezizlazne situacije, čekanje ponuda za posao, prijemne provere, vize, dozvole koje nikad neće stići. Celog života nosi ih zlosrećna struja, većito biraju pogrešno skretanje. I evo ih. To je to. Poslednja stanica: Soko Čiko u Tangeru.

Tržište duševne razmene jednako je pretrpano kao i prodavnice. Košmarni osećaj stazisa prožima Soko, kao da se ništa ne može dogoditi, kao da se ništa ne može promeniti. Razgovori nestaju u kosmičkom besmislu. Ljudi sede za stolovima u kafeima, nemi i zasebni poput kamenja. Nijedan drugi odnos sem fizičke bliskosti nije moguć. Ekonomski zakoni, koje ne dotiče ljudski faktor, razvijaju jednačine krajnjeg stazisa. Jednog dana, mladi Španci u mantilima od gabardena koji razgovaraju o fudbalu, arapski vodiči i muljatori što igraju krajcarice i puše kif lule, perverznjaci koji sede ispred kafea i gledaju dečake, dečaci što paradiraju pokraj njih, grebatori, makroi, krijumčari i šverceri koji razmenjuju valute, ostaće skamenjeni zauvek u konačnom, besmislenom stavu.

Ispraznost kao da poprima nove dimenzije u Sokou. Dok sedim u kafeu i slušam nekakav „predlog”, najednom pomišljam da taj drugi priča bajku nekom detetu, detetu u sebi: patetične fantazije o krijumčarenju, o prenosu dijamanta, droge, oružja, o otvaranju noćnih klubova, kuglana, turističkih agencija. Ipak, ponekad, te ideje su sasvim u redu, samo što se nikad ne sprovode u praksi – zvonki, samouveren glas, odlučna gestikulacija, u zapanjujućoj suprotnosti s tupim, beznadežnim očima, pogurenim ramenima, nepopravljivo ofucanom odećom, puštenoj da se neometano raspadne.

Neki od tih ljudi su sposobni i inteligentni, poput Brintona, koji piše neobjavljive opsce-
ne romane i živi od sitnog prihoda. On je nesumnjivo talentovan, ali njegovo delo je beznadežno neutržno. Inteligentan je, ima retku sposobnost da uvidi odnose između disparatnih faktora, da koordinira podacima, ali se kroz život kreće kao utvara, nikad ne uspeva da pronađe vreme, mesto i osobu kako bi išta od toga sproveo, kako bi realizovao i jedan projekat u trodimenzionalnoj realnosti. Mogao je biti uspešan poslovan čovek, antropolog, istraživač, kriminalac, ali je splet okolnosti stalno nedostajao. Uvek stiže prekasno ili prerano. Njegove sposobnosti ostaju u fazi zametka, nematerijalizovane. On je poslednji u arhaičnoj lozi, ili prvi iz nekog drugog prostor-vremena – u svakom slučaju, čovek bez konteksta, bez mesta i bez vremena.

Kris, nastavnik iz engleske državne škole, jeste čovek koji se upušta u proizvodnju krzna, želi da gaji ramiju, žabe, bisere iz uzgoja. On je, u stvari, izgubio svu ušteđevinu u pčelarskoj spekulaciji na Antilima. Bio je primetio da je sav med uvozni i skup. Delovalo je da ga čeka siguran pogodak, pa je uložio sve što je imao. Nije znao da izvesni moljac ubija pčele u tom delu sveta, te da je pčelarstvo tamo nemoguće.

„Tako nešto se može dogoditi samo Krisu”, kažu njegovi prijatelji, jer ovo je samo jedno poglavlje u fantastičnoj sagi o zloj kobi. Koga bi početak rata zatekao, u sveopštoj nestašici lekova, tako da mora izvaditi kutnjak bez anestezije? Drugom prilikom zadesio ga je peritonitis, pa su ga na silu odvezli u sirijsku bolnicu, gde nikad nisu čuli za penicilin. Spasao ga je, s ruba smrti, engleski konzul. Tokom španske okupacije Tangera, zamenili su ga s nekim španskim komunistom i držali tri nedelje bez kontakta sa spoljnim svetom u kaznenom logoru.

Sad je švorc i nezaposlen u Soko Čiku, inteligentan čovek, voljan da radi, koji tečno govori nekoliko jezika, ali i obeležen neizbrisivim žigom zle sreće i neuspeha. Garnitura koja vozi jaguare odbacuje ga pažljivo, jer se plaši da je učestalost koja, ljudima kao što je Kris, donosi doživotnu propast zarazna. Preživljava tako što predaje engleski i prodaje viski po narudžbini.

Robins ima pedesetak godina i lice koknjevskog doušnika, arhetipske „pandurske cinkare”. Zna kako da vam cviluravim glasom proдре direktno u svest. Nikakva spoljna buka ga ne nadglasava. Robins izgleda kao nekakva neuspela vrsta, *homo non sapiens*, koja svojim postojanjem ucenjuje ljudsku rasu.

„Sećate me se? Ja sam dečak kog ste ostavili s lemurima i babunima. Nisam spreman za opstanak kao *neki*.” Pruža deformisane ruke, odurno infantilne, nezavršene, dok pohlepnim plavim očima traži tračak griže savesti ili nesigurnosti, na koji će se zakačiti kao paklara.

Robins je držao sav novac na ženinom imenu kako bi izbegao porez na dohodak, ali žena mu je pobegla s podmuklim Australijancem. („A ja sam mislio da mi je prijatelj.”) To je jedna priča. Robins ih ima čitav niz, a sve se tiču njegovog pada u nemaštinu, usled izdaje i prevare nepoštenih saradnika. Prodorno vas prikiva pogledom, optuživački: da li si ti još jedan izdajnik koji će odbiti da pruži čoveku nekoliko pezeta kad je u kanalu?

Robins, takođe, ima i onu rutinsku stvar „ne mogu da se vratim kući”, pri čemu misli na mračne zločine koje je počinio u domovini. Mnogi redovni posetioci Soko Čikoa kažu da se ne mogu vratiti kući, u pokušaju da razblaže mrtvačko sivilo prozaične propasti notom pozajmljene boje.

A zapravo, vlasti mogu proterati svakog ko je tražen zbog ozbiljnog zločina za deset minuta. Kad su u pitanju priče o nestajanju u domaćoj četvrti Medini, ko živi tamo kao stranac samo je još upadljiviji. Svaki vodič ili čistač cipela dovešće vam policajce na prag za pet pezeta ili nekoliko cigareta. Stoga, kad neko krene da se poverava uz treće piće kojim ga častite i da priča kako se ne može vratiti kući, znajte da slušate klasičan uvod u traženje pozajmice.

Jedan mladi Danac zaglavio se ovde dok čeka da mu prijatelj donese novac i „ostatak prtljaga”. Svakog dana dočekuje trajekt iz Gibraltara i trajekt iz Alhesirasa. Jedan mladi Španac čeka dozvolu za ulazak u Francusku zonu (koju mu iz nekog razloga uporno ne izdaju), gde mu živi stric koji će mu dati posao. Jednom mladom Englezu devojkа je ukrala sve pare i dragocenosti.

Nikad nisam video na jednom mestu toliko ljudi bez novca, ili bez izgleda da zarađe novac. To je delimično posledica činjenice da svako može ući u Tanger. Ne morate da

dokazujete solventnost. Tako da ljudi ovde hrle da pronađu posao ili da postanu krijumčari. Ali u Tangeru nema posla, a krijumčarenje je prezasićeno kao i svaka druga struka. I tako završe na ulici u Soko Čikou.

Svi oni proklinju Tanger i nadaju se nekakvom čudu koje će ih izbaviti iz Soko Čikoa. Dobiće posao na jahti, napisaće bestseler, prokrijumčariće hiljadu sanduka skoča u Španiju, pronaći će nekog da finansira njihov sistem igranja ruleta. Tipično je za te ljude da svi redom veruju u nekakav sistem kockanja, obično varijaciju stare rutine udvostručavanja uloga kad izgube, što im je životni obrazac. Uvek iskupljuju svoje greške tako što ulažu još veći deo sebe.

Nekoliko redovnih posetilaca Soko Čikoa, poput Krisa, zaista se trudi da obezbedi sebi primanja. Drugi su profesionalni žicaroši koji se ne bave ničim drugim. Portugalcu Antoniju je šlepanje u krvi. Neće da radi. U izvesnom smislu, ne može da radi. On je osakaćeni fragment ljudskog potencijala, specijalizovan do te mere da ne može postojati bez domaćina za parazitiranje. Samo njegovo postojanje iritira. Fantomske hvataljke pružaju se ka njemu, u potrazi za mestom gde će se zakačiti.

Danac Džimi je još jedan profesionalni lezilebović. Ima dar da se pojavi tačno tamo gde ga ne želite videti i da kaže upravo ono što ne želite čuti. Njegova tehnika podrazumeva da vas natera da vam se on dopadne manje nego što njegovo ponašanje, svakako pomalo mrsko, to nalaže. Zato ljude grize savest zbog Džimija, pa ga podmićuju pićem ili s nekoliko pezeta.

Neki grebatori su specijalisti za turiste i prolaznike i ne trude se da zauzmu ravno-pravan društveni status s višegodišnjim stanovnicima. Koriste neku varijaciju sitne prevare i drže se isključivo jednokratnih pozajmica.

Ima jedan jevrejski grebator koji donekle podseća na detektiva ili nekakvu osobu od autoriteta. On turistima prilazi sa svojevršnom samouverenošću. Turista očekuje proveru pasoša ili neku sličnu neugodnost. Kad čuje da se radi tek o sitnom „zajmu”, često daje novac s olakšanjem.

Jedan mladi Norvežanin ima običaj da priđe posetiocima bez staklenog oka, što je vrlo mučan prizor. Potreban mu je novac da kupi stakleno oko, inače neće dobiti posao za koji će se ujutro prijaviti. „Kako da radim kao konobar ovako?”, pita, isturivši šuplju duplju da je žrtva vidi. „Plašiću goste, zar ne?”

Mnogi redovni posetioci Soko Čikoa ostali su nakon ekonomskog buma. Nekoliko godina ranije, grad je bio pun spekulanta i rasipnika. Bum je podrazumevao zamenu i transfer novca, krijumčarenje i pogranične poslove. Restorani i hoteli nisu mogli da prime sve goste. Barovi su neprestano bili puni.

Šta se dogodilo? Gde je puklo? Šta je podudarno zlatu, nafti i građevinskim projektima? Uglavnom, nejednake cene i kurs. Tanger je čvorište, iz kojeg se novac i roba kreću na sve strane, ka višim cenama. U tom neprestanom protoku robe, koji rešava nestašice nastale zbog rata, cene i valuta približavaju se standardnim vrednostima, a Tanger funkcioniše kao univerzum na samrti, gde nikakvo kretanje nije moguće jer se energija ravnomerno distribuira.

Tanger je ogromno, prezasićeno tržište, sve je na prodaju, a kupaca nema. Višak opskurnih marki skoča, manje kvalitetnih nemačkih foto-aparata i švajcarskih satova, druga tura najlonki s fabričkom greškom, pisaće mašine nepoznate bilo gde drugde u svetu, izloženi su od prodavnice do prodavnice. Naprosto je previše svega, previše robe, smeštaja, radnika, vodiča, makroa, prostitutki i krijumčara. Klasičan, arhetipski slučaj depresije.

Tangerski vodiči su klasa za sebe i nikad nigde nisam video takvu drskost, upornost i sveopštu odbojnost. Nije nikakvo iznenađenje što sama reč „vodič” u Tangeru, podrazumeva snažnu pogrdu.

Mornarica izdaje bilten u kojem poručuje šta treba raditi ako se nađete u vodama gde ima ajkula: „Pre svega, izbegavajte nekontrolisano mlataranje koje bi ajkula mogla protumačiti kao koprcanje onesposobljene ribe.” Isti savet mogao bi se primeniti na izbegavanje vodiča. Njih nepogrešivo privlače nekontrolisani pokreti turista u stranom medijumu. Najmanji izraz nesigurnosti, pokazatelj da ne znate gde idete, i pohitaće ka vama iz svojih busija u sporednim ulicama i arapskim kafeima.

„Želi lepu devojkicu, gospodine?”

„Vidi Kazbu? Sultanovu palatu?”

„Želi kif? Želi gleda kako jebem sestru?”

„Herkulove pećine? Lep dečko?”

Neverovatno su uporni, beskrajno bezobrazni. Umeju da prate ljude kroz nekoliko blokova i da na kraju traže bakšiš za vreme koje su stračili.

Ženska prostitucija odvija se uglavnom u licenciranim kućama. S druge strane, muška se odvija svuda. Pretpostavljaju da su svi posetioci homoseksualci i otvoreno nude usluge na ulicama. Prilazili su mi dečaci od nepunih dvanaest godina.

Kazino bi svakako doveo još turista i umnogome olakšao ekonomsku situaciju u Tangeru. Ali uprkos zajedničkom trudu trgovaca i vlasnika hotela, sve pokušaje da se kazino sagradi opstruiraju Španci na verskim osnovama.

Tanger ima nestalnu klimu. Zime su hladne i vlažne. Leti je temperatura prijatna – niti je prevruće, niti prehladno – ali neprestani vetar formira peščane oluje na plaži, pa se ljudima koji tamo sede ceo dan pesak uvuče u uši, kosu i oči. Zbog struje je voda zapanjujuće hladna sredinom avgusta, pa i najotporniji plivači mogu ostati u njoj samo nekoliko minuta. Plaže nisu preterano primamljive.

Sve u svemu, Tanger ne može ponuditi mnogo posetiocima osim niskih cena i tržišta namenjenog kupcima. Spominjao sam neobično veliki broj dobrih restorana (restoranski vodič u izdanju *Američke i inostrane banke* navodi osamnaest prvoklasnih mesta gde se cena kompletnog obroka kreće od osamdeset centi do dva i po dolara). Veliki je izbor stanova i kuća. Tipična cena za veliku sobu s kupatilom i balkonom koji gleda na luku, udobno nameštenu, u koju ulaze komunalije i usluge spremačice, jeste 25 dolara mesečno. A ima udobnih soba i za deset dolara. Odelo šiveno po meri od engleskog materijala iz uvoza, koje u SAD košta 150 dolara, u Tangeru iznosi 50. Razne marke skoča kreću se od dva do dva i po dolara za 0,75 litara.

Amerikanci ne moraju da se suočavaju s uobičajenim gnjavažama kao što su prijavljivanje policiji, obnova vize i slično, kakve prolaze u Evropi i Južnoj Americi. Za Tanger nije potrebna viza. Možete ostati koliko god želite, raditi, ako nađete posao, ili započeti biznis, bez ikakvih formalnosti ili dozvola. Amerikanci imaju i ekstrateritorijalna prava u Tangeru. Građanski ili krivični sporovi u kojima su učestovali američki državljani rešavaju se na konzularnom sudu, prema zakonodavstvu Distrikta Kolumbija.

Pravni sistem Tangera je prilično složen. Slučajevi iz krivičnog prava rešavaju se pred mešovitim tribunalom trojice sudija. Kazne su relativno blage. Dve godine je uobičajena kazna za provalu, čak i ako počinilac ima deo dosije. Kazne duže od pet godina su izuzetno retke. Tanger ima smrtnu kaznu. Izvršava je streljački stroj od deset žandarma. Znam samo za jedan slučaj poslednjih godina kad je smrtna kazna sprovedena.

U Medini, čovek oseća snažne struje neprijateljstva, koje se, međutim, ograničavaju na gundanje na arapskom u prolazu. Povremeno su me otvoreno vređali pijani Arapi, ali to je retko. Šetnja Medinom u Tangeru subotom uveče manje je opasna nego šetnja Trećom avenijom u Njujorku.

Nasilni zločini su retki. Šetao sam ulicama u svako doba i nikad me niko nije pokušao opljačkati. Slaba učestalost oružane pljačke manje duguje, rekao bih, miroljubivoj prirodi Arapa, a više izvesnosti da će biti otkriveni u gradu gde svako svakog poznaje i gde su kazne za takve prekršaje, naročito ako ih počini musliman, relativno stroge.

Arapska četvrt Medina u Tangeru predstavlja sve što zamišljate: lavirint uskih, senovitih ulica, koje vijugaju i krivudaju poput pešačkih staza, a često su i slepe. Nakon četiri meseca, i dalje se kroz Medinu krećem od jednog obeležja do drugog. Miris je gotovo neverovatan, a njegove činioce je teško odrediti. Najviše se oseće hašiš, nagorelo meso i kanalizacija. Videćete prljavštinu, siromaštvo i bolest, koji se listom podnose s neobično apatičnim ravnodušjem.

Ljudi na leđima nose velike toware uglja niz planinu – odnosno, žene nose toware uglja. Muškarci jašu magarce. Nepogrešivo je jasan položaj žena u ovom društvu. Primetio sam da je velikom procentu tih nosačica uglja bolest nagrizla nos, ali nisam uspeo utvrditi da li postoji nekakva veza s njihovim zanimanjem. Verovatnije je da sve potiču iz iste oblasti, snažno pogođene zarazom.

Hašiš je droga islama, kao što je alkohol naša, opijum Dalekog istoka, a kokain Južne Amerike. Niko ne pokušava da kontroliše njegovu prodaju ili upotrebu u Tangeru, a svaki kafe namenjen meštanima zaudara na dim. Lišće se secka na drvenom panju, meša s duvanom i puši u lulicama s dugim drvenim vratom.

Evropljani ne izazivaju iznenađenje ili otvoren prezir u arapskim kafeima. Tamo se obično pije čaj od nane, koji se servira vrlo vruć u visokim čašama. Ako držite čašu pri dnu ili vrhu, tako da izbegnete njenu sredinu, nećete se opeći. U svim tim kafeima, možete kupiti hašiš, ili kif, kako ga ovde zovu. Takođe se može kupiti u obliku slatkih, smolastih kolača koji se jedu s vrućim čajem. Ta smolasta supstanca, koja se dobija iz biljke kanabisa, jeste zapravo hašiš. Ona je mnogo jača od lišća i cveta te biljke. Smola se zove *majoun*, a lišće *keif*. U Tangeru je teško naći dobar madžun.

Kif je identičan našoj marihuani, a ovde smo imali prilike da posmatramo efekte konstantne upotrebe u celoj populaciji. Upitao sam evropskog lekara da li je primetio neke konkretne loše posledice. Rekao je: „Uopšte uzev, ne. Povremeno dođe do psihoze izazvane drogom, ali ona retko kad dospeva u akutnu fazu kad je nužna hospitalizacija.” Pitao sam da li su Arapi koji pate od psihoze opasni. Rekao je: „Nikad nisam čuo za nasilje za koje se direktno i nedvosmisleno može reći da ga je izazvao kif. Da vam odgovorim na pitanje, obično nisu opasni.”

Tipičan arapski kafe zauzima jednu prostoriju, ima nekoliko stolova i stolica i ogroman bakarni ili mesingani samovar za kuvanje čaja ili kafe. Izdignuta platforma s tepisima prostire se od jednog do drugog kraja prostorije. Tu se gosti opuštaju izuveni, puše kif i igraju karte. Igra se zove *redondo* i igra se sa špilom od četrdeset i dve karte – vrlo je bazična. Svađe izbijaju, završavaju se, ljudi šetaju okolo, igraju karte, puše kif, a sve to u neizmernom, vanvremenom snu.

Radio obično svira na sav glas. Arapska muzika nema ni početak ni kraj. Vanvremena je. Kad je čuje prvi put, zapadnjak može pomisliti da je besmislena, jer sluša i traži vremensku strukturu koje nema.

Razgovarao sam s američkim psihoanalitičarem koji radi u Kazablanki. Kaže da se analiza s Arapijom nikad ne može završiti. Struktura njihovog superega je drugačija, u suštini. Možda se analiza s Arapijom ne može završiti jer on nema osećaj za vreme. Nikad ništa ne završava. Zanimljivo je da je droga islama hašiš, koji utiče na osećaj za vreme tako da događaji, umesto da se pojave u metodičnoj strukturi prošlost, sadašnjost i budućnost, poprimaju istovremenost, odnosno, prošlost i budućnost sadrže se u sadašnjem trenutku.

Čini se kako Tanger postoji u nekoliko dimenzija. Većito pronalazite ulice, trgove i parkove koje nikad ranije niste videli. Tu se činjenica spaja sa snom, a snovi kuljaju u stvarni svet. Nezavršene zgrade propadaju i trunu, Arapi se useljavaju tiho poput koroza i loza. Katatonična omladina kreće se bazarom, sudara se s ljudima i tezgama kao da mesečari. Bos čovek u ritama, lica izjedeno i oteklog od neke grozne kožne bolesti, prosi samo očima. Nema više volje ni da ispruži ruku. Stari Arapi strasno ljubi trotoar. Prolaznici zastaju nekoliko trenutaka da gledaju s bestijalnom radoznalošću, a onda odlaze dalje.

Niko u Tangeru nije ono što deluje da jeste. Pored lažnih begunaca u Soko Čikou, tu su i pravi politički azilanti iz Evrope: jevrejske izbeglice iz nacističke Nemačke, Španci republikanci, izvestan broj višijevskih Francuza i drugih kolaboracionista, kao i odbeglih nacisti. Ovaj grad je pun Evropljana koje nije neodređen zao glas i koji nemaju odgovarajuće dokumente da odu bilo gde drugde. Ovde je toliko ljudi koji ne mogu nigde, jer nemaju novca ili dokumente ili nijedno od ta dva. Tanger je ogromna kažnjenička kolonija.

Posebna atraktivnost Tangera može se izraziti jednom rečju: izuzeće. Izuzeće od smetnji, zakonskih ili drugih. Vaš lični život je samo vaš, i možete činiti šta vam je volja. Naravno, o vama će se pričati. Tanger je grad trača i svako u toj stranoj koloniji zna sva-koga. Ali to je sve. Nema pravnog pritiska, niti će vam pritisak javnog mišljenja ograni-

čavati ponašanje. Policajac ovde stoji s rukama na leđima, sveden na osnovnu funkciju održavanja reda. To je sve što radi. On je na suprotnom polu u odnosu na policiju u policijskim državama, ili na naše odeljenje za poroke.

Tanger je jedno od retkih preostalih mesta na svetu gde, ukoliko ne pribegnete pljačkanju, nasilju ili nekom obliku primitivnog, antidruštvenog ponašanja, možete činiti šta želite. On je utočište u kom nema smetnji.

(S engleskog preveo Igor Cvijanović)